

עיונים לפרשת נצבים וילך עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

לא להיות דבוק בחטא

הרב שאולי גרינפלד

הנביאים עשה כך ואל תעשה כך, הטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם, והוא מתחילת ברייתו כבר נגזר עליו, או תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה כולה? ובאיזה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? השופט כל הארץ לא יעשה משפט?!"

היכולת לקבוע לאדם שכר או עונש, מותנית בכך שהאדם יהיה ראוי לשכר או לעונש, כלומר שמעשיו הטובים או הרעים נעשו בבחירתו. אך אם האדם היה צדיק או רשע שלא על פי בחירה שלו, וכי על מה היה מגיע לו שכר או עונש?

אמנם, ממשיך הרמב"ם⁶ ומלמד אותנו שישנה גם מציאות שבה ניטלת מהאדם הבחירה החפשית:

"ואפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה, עד שיתן הדין לפני דיין האמת שיהיה הפירעון מזה החוטא על חטאים אלו שעשה ברצונו ומדעתו שמונעין ממנו התשובה, ואין מניחין לו לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאים שעשה... לפיכך כתוב בתורה⁷ 'ואני אחזק את לב פרעה, לפי שחטא מעצמו תחילה והרע לישראל... נתן הדין למנוע ממנו התשובה עד שנפרעין ממנו, לפיכך חיזק הקדוש ברוך הוא את לבו".

ישנה מציאות, שבה חטאי האדם מביאים אותו לכך, שהקדוש ברוך הוא ישלול ממנו את הבחירה החפשית,

בסוף פרשת נצבים כתוב¹:

"העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ, החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך".

משה רבינו מלמד אותנו שיש שתי דרכים לפנינו, ועלינו לבחור בחור בעצמינו: האם אנו רוצים בדרך של החיים והטוב, או חלילה בדרך של המוות והרע.

הרמב"ם ראה בעניין הבחירה החפשית, את הבסיס לכל קיום התורה, וכפי שכתב בהלכות תשובה²:

"רשות כל אדם נתונה לו, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו... ועיקר זה עיקר גדול הוא, **והוא עמוד התורה והמצווה**".

ומה הסיבה לכך שיכולת שהאמונה ביכולת האדם לבחור את דרכו בעצמו זהו 'עמוד התורה והמצווה'?

עונה הרמב"ם³:

"אילו היה הא-ל גוזר על האדם להיות צדיק אורשע, או אילו היה שם⁴ דבר שמושך את האדם בעיקר תולדתו לדרך מן הדרכים או למדע מן המדעות או לדעה מן הדעות או למעשה מן המעשים, כמו שבודים מלבם הטפשים הוברי שמים⁵, היאך היה מצווה לנו על ידי

6 הלכות תשובה ו, ג.
7 בשמות ז, ג נאמר 'ואני אקשה את לב פרעה'. ובפסוק י"ג: 'ויחזק לב פרעה'.

1 דברים ל, י"ט.
2 פרק ה הלכות א ו ג.
3 הלכה ד.
4 הגאון מהר"י קאפח כתב שמילה זו מקורה בערבית, ואין לה שום משמעות.
5 אנשים שמאמינים שהתנהגות האדם נקבעת על פי מצב הכוכבים והמזלות בשמים.

בכדי שחוטא זה יפול ברשעו ולא יחזור בתשובה.

נראה לכאורה מלשון הרמב"ם, ששלילת הבחירה החפשית, היא חלק מהעונש. אלא שאם כן יש לתמוה: למה נצרכה שלילת הבחירה החפשית, וכי מונע מהקדוש ברוך הוא להעניש מיד, לפני שיחזור החוטא בתשובה?

אמנם לגבי פרעה עצמו, מובן שהיה צורך בשלילת הבחירה החפשית, כדי שיוכל לקבל את כל עשרת המכות, ובנוסף להגיע אחר כך לים סוף. אך מלשון הרמב"ם נראה שזו הנהגה עקרונית, ולא רק דין מיוחד בפרעה. וכן הוסיף הרמב"ם בעצמו ונתן דוגמאות נוספות:

"וכן סיחון לפי עוונות שהיו לו נתחייב למנעו התשובה... וכן הכנעניים לפי תועבותיהם מנע מהן התשובה".

וחוזרת ועולה התמיהה: בשביל היה צריך הקדוש ברוך לשלול את הבחירה מסיחון ומהכנענים?

מין ראש הישיבה, הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל, בספרו שיח שאול על התורה⁸ מבאר, ששלילת הבחירה החפשית איננה רק 'עונש', אלא תוצאה ישירה של ההידבקות בחטא:

"הכבדת הלב היא תוצאה הכרחית מעצם מעשה העבירה... השקיעות במעשים אלה, יוצרת מן אידאולוגיה כזו שמכחישה בכלל אפשרות אחרת".

כשאדם מתרגל לעבירה, הוא שוכח שהאמת שיש שתי דרכים לפניו. הוא נעשה בטוח כי זו הדרך ואין בלתה...

לאור הבנה זו, כתב הגר"ש ישראלי, מתבארים הפסוקים בתחילת הפרשה⁹:

"והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי, כי בשרירות לבי אלך... לא יאבה ה' סלוח לו".

מדוע האמירה: 'כי בשרירות לבי אלך' היא היא הסיבה לכעס הגדול?

כיון שאדם שהחליט ללכת 'בשרירות לבו', איבד לעצמו את היכולת לבחור בחיים:

"אין אפשרות של דרישת טוב... לא יתכן בכלל אחרת, כי מעפר הוא האדם ואין לו אלא להתמכר לארציות, לנהנתנות".

זו היא אמירה של יאוש מהאדם, מהיכולות והאפשרויות שהקדוש ברוך הוא המציא לו, שמגיע כתוצאה מהתמכרות לחטא.

הגמרא בעבודה זרה¹⁰ אומרת, שאדם עלול להתמכר לעבירות, עד כדי כך שלא יוכל להמשיך לחיות בלעדיהם:

"כיון דאביק בה טובא – כמינות דמיא".

ועל כך אמר הגאון רבי חיים מוולוז'ין, תלמידו של הגאון מוילנא, בדרשתו לקראת אמירת הסליחות לשנת תקע"ב¹¹:

"השב ורוצה באמת לשוב, ויש כמה בעוונותינו הרבים שכבר נעשו לו כהיתר מרוב הרגלם וקשה לפרש מאד בו ואפשר יצטרך גם למות מתשובה ואף על פי כן יקבל עליו גם מסירת נפש".

כיון שישנם עבירות שהתרגלנו עליהם, הרי שכדי לחזור בתשובה, נצטרך לקחת גם את האפשרות, שלא נוכל להמשיך לחיות. מין ראש הישיבה, הגאון הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא, אמר לנו שאלו דברים קשים מאד, ולכן היה לו מאד חשוב ללמד עלינו סנגוריה, שלמרות שישנם עבירות שהתרגלנו אליהם, איננו נחשבים ל'דבוקים בחטא', וכך אמר:

"יש דרשה של רב חיים מוולוז'ין על תשובה. הגמרא אומרת, שלא מתכפר עד שימות, אם יש דביקות בעבירות. אם אדוק בעבירות, אפילו קלות, צריך מסירות נפש, כ'כמינות דמי'. הרי כל אחד מאיתנו נכשל בעבירות קטנות, אז מה יהיה? אבל כל אחד יודע שאחרי שחוטאים- מצטערים. 'חבל'. זה תשובה. על זה לא נאמר 'כמינות דמי'. כל שנה אני אומר את זה, זה לימוד זכות".

כל עוד מרגישים אחרי החטא נקיפת מצפון, תחושה של 'חבל שעשינו כך'- לא התרגלנו לחטא.

"תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה".

8 עמ' תק"מ – תקמ"א.

9 דברים כ"ט, י"ח – י"ט.

10

י"ז.

11 רוח חיים עמ' רל"ז.